

نیازهای کمی و کیفی تحصیل حداقل ۵۰ درصد دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش (موضوع ماده (۸۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت)



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۱۱/۱۴

شماره مسلسل:

۲۱۳۱۳



مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

نیازهای کمی و کیفی تحصیل حداقل ۵۰ درصد دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش (موضوع ماده (۸۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت)

نوع گزارش: طرح/لایحه □، راهبردی □، نظارتی ■، پیش‌نویس قانونی □

نام دفتر:

مطالعات فرهنگی و آموزش (گروه آموزش و پرورش و فنی و حرفه‌ای)

تهیه و تدوین کنندگان:

بهادر دژاگه

مدیر مطالعه:

محمدصادق عبداللهی

ناظر علمی:

موسی بیات

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

احمد آقامحمدی (مدیرکل سرپرست دفتر آموزش دوره دوم متوسطه فنی، حرفه‌ای و کاردانش وزارت آموزش و پرورش)، عبدالله روشن (رئیس کارگروه برنامه‌ریزی، تحقیق، توسعه و ارتباطات با بازار کار دفتر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کاردانش وزارت آموزش و پرورش)، شاپور صیادیان سی سخت (رئیس اداره فنی و حرفه‌ای اداره کل آموزش و پرورش استان کهگیلویه و بویراحمد)

اظهار نظر کننده داخل مرکز:

فاطمه عزیزخانی (پژوهشگر ارشد گروه اقتصاد کلان و مدل‌سازی دفتر مطالعات اقتصادی)

گرافیک و صفحه‌آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

مژگان کاظمی

واژه‌های کلیدی:

۱. برنامه هفتم پیشرفت
۲. آموزش‌های مهارتی
۳. هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۴/۰۷/۱۰



فهرست مطالب

۶	چکیده
۷	خلاصه مدیریتی
۱۰	۱. مقدمه
۱۰	۲. بررسی وضعیت موجود هنرجویان هنرستان های فنی و حرفه ای و کار دانش
۱۰	۲-۱. بررسی جمعیت هنرجویان به تفکیک جنسیت
۱۱	۲-۲. بررسی جمعیت هنرجویان به تفکیک شاخه های مهارتی
۱۲	۲-۳. بررسی جمعیت هنرجویان به تفکیک استان های کشور
۱۴	۲-۴. بررسی فقدان تطابق آموزش های مهارتی در سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویراحمد (نمونه های موردی)
۱۶	۲-۵. بررسی جمعیت هنرجویان به تفکیک تحصیل در مدارس دولتی و غیردولتی
۱۷	۳. تخمین جمعیتی دانش آموزان برای ورود به هنرستان ها تا پایان برنامه هفتم پیشرفت
۱۸	۴. الزام های اجرایی مورد نیاز جهت تحقق ماده (۸۷) برنامه هفتم پیشرفت
۱۸	۴-۱. تجهیزات و فضای آموزشی لازم برای پوشش ۵۰ درصدی دانش آموزان در آموزش های مهارتی
۱۹	۴-۲. نیروی انسانی لازم برای پوشش ۵۰ درصدی دانش آموزان در آموزش های مهارتی
۲۰	۴-۳. لزوم بازنگری برنامه آموزشی و محتوای درسی متناسب با نیازهای روز
۲۰	۴-۴. تعیین استراتژی صنعتی برای مهیا شدن بازار کار
۲۱	۵. جمع بندی و پیشنهاد سیاستی
۲۲	منابع و مآخذ

فهرست جداول

۱۱	جدول ۱. تعداد هنرجویان هنرستان های کار دانش و فنی و حرفه ای در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به تفکیک جنسیت
۱۱	جدول ۲. تعداد کل هنرجویان فعلی هنرستان ها (کار دانش و فنی و حرفه ای)
۱۲	جدول ۳. تفکیک هنرجویان پسر و دختر در زمینه های چهارگانه کار دانش و فنی و حرفه ای در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴
۱۳	جدول ۴. درصد هنرجویان پسر و دختر در هنرستان ها (کار دانش و فنی و حرفه ای) در استان ها
۱۵	جدول ۵. تفکیک هنرجویان پسر و دختر استان سیستان و بلوچستان در زمینه های چهارگانه کار دانش و فنی و حرفه ای در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴
۱۶	جدول ۶. تفکیک هنرجویان پسر و دختر استان کهگیلویه و بویراحمد در زمینه های چهارگانه کار دانش و فنی و حرفه ای در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴
۱۶	جدول ۷. تعداد و درصد کل هنرجویان فعلی مشغول به تحصیل در هنرستان ها (کار دانش و فنی و حرفه ای) دولتی و غیردولتی ۱۴۰۳-۱۴۰۴
۱۷	جدول ۸. تعداد هنرجویان فعلی و پیش بینی هنرجویان تا پایان برنامه هفتم پیشرفت
۱۹	جدول ۹. پیش بینی زیر ساخت های لازم برای تحقق هدف ماده (۸۷) برنامه هفتم پیشرفت
۱۹	جدول ۱۰. پیش بینی نیاز به نیروی انسانی برای تحقق هدف ماده (۸۷) برنامه هفتم پیشرفت



نیازهای کمی و کیفی تحصیل حداقل ۵۰ درصد دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش (موضوع ماده (۸۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت)

Doi: [10.22034/mrc.report.21313](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21313)

چکیده



براساس ماده (۸۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت، وزارت آموزش و پرورش مکلف است تا پایان اجرای برنامه، حداقل ۵۰ درصد دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه را در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش سامان‌دهی کند. در حال حاضر ۴۳/۰۲ درصد دانش‌آموزان در هنرستان‌ها مشغول تحصیل هستند. واکاوی دقیق‌تر این آمار نشان می‌دهد که توزیع آموزش‌های مهارتی در ابعاد مختلف متوازن نیست، به‌عنوان مثال ۵۱/۲۴ درصد دانش‌آموزان پسر در هنرستان‌ها مشغول به تحصیل هستند که بالاتر از هدف برنامه قرار دارد، اما تنها ۳۵/۱۱ درصد دختران در هنرستان تحصیل می‌کنند. این تفاوت ضرورت فراهم آوردن زیرساخت‌ها برای جذب هنرجویان دختر را نشان می‌دهد. این گزارش با تکیه بر تحلیل جمعیتی، ظرفیت‌های موجود و نیازهای آینده، الزام‌های اجرایی تحقق برنامه هفتم را در حوزه‌های زیرساختی، نیروی انسانی، تجهیزات، منابع آموزشی و مالی تبیین می‌کند. تحقق هدف ۵۰ درصدی اضافه بر ظرفیت فعلی مستلزم آماده‌سازی زیرساخت برای پذیرش حدود ۵۶۳ هزار هنرجو تا پایان برنامه، احداث نزدیک به ۱,۲۵۲ هنرستان، جذب بیش از ۵۱ هزار هنرآموز و استادکار، بازنگری در محتوای رشته‌های مهارتی و حدود ۲۰۰ هزار میلیارد تومان منابع مالی برای فضا و تجهیزات در طول سال‌های برنامه است. همچنین، افزایش مشارکت بخش غیردولتی و بازنگری در رشته‌ها به تناسب بازار کار ضروری است. نکته حائز اهمیت دیگر، لزوم توجه به نیازهای بازار کار و الگوی توسعه صنعتی است. در صورتی که گسترش رشته‌ها و پوشش آموزش‌های مهارتی، بی‌توجه به این نکته مهم باشد در آینده‌ای نزدیک با سیل نیروهای فنی مواجه خواهیم بود که بازار کار پذیرای آنها نخواهد بود.



بیان/شرح مسئله

تحقق ماده (۸۷) **قانون برنامه هفتم پیشرفت** که بر تحصیل حداقل ۵۰ درصد از دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش تأکید دارد، نیازمند زیرساخت‌هایی ویژه است. بررسی‌های این گزارش نشان می‌دهد با وجود رشد ورود دانش‌آموزان متوسطه به هنرستان‌ها طی سال‌های اخیر، فاصله قابل توجهی میان ظرفیت موجود و هدف قانونی **برنامه هفتم** وجود دارد. این شکاف نه صرفاً ناشی از کمبود فضا و تجهیزات، بلکه نتیجه ترکیبی از عوامل ساختاری شامل ضعف سیاست‌های هدایت تحصیلی، کمبود نیروی انسانی متخصص، مشارکت محدود بخش غیردولتی و ناهماهنگی میان رشته‌های مهارتی و نیاز واقعی بازار کار و بی‌توجهی به تفاوت‌های جنسیتی در رشته‌های مهارتی و توزیع آنها در استان‌هاست که این عوامل در گزارش حاضر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نقطه‌نظرات و یافته‌های کلیدی

یافته‌های این گزارش در خصوص وضعیت موجود هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش براساس بررسی داده‌های سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به شرح ذیل است:

■ از میان ۳,۰۳۴,۵۸۹ نفر دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم، حدود ۴۳/۰۲ درصد، یعنی ۱,۳۰۵,۴۲۷ نفر، در هنرستان‌ها مشغول به تحصیل هستند و این میزان بیانگر فاصله ۷ درصدی با هدف **برنامه هفتم** تعیین شده است.

■ ۵۱/۲۴ درصد پسران دوره متوسطه دوم در آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای تحصیل می‌کنند که این میزان بالاتر از هدف **برنامه هفتم پیشرفت** است، اما تنها ۳۵/۱۱ درصد دختران در رشته‌های مهارتی تحصیل می‌کنند. این در حالی است که در برخی از استان‌ها درصد دختران هنرستانی بسیار پایین‌تر از میانگین است، برای مثال در استان سیستان و بلوچستان تنها حدود ۱۷ درصد دختران به سمت آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای جذب شده‌اند.

■ ۲۰/۳۱ درصد از دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم کشور در هنرستان‌های کار دانش و ۲۲/۷۱ درصد در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای مشغول به تحصیل هستند. این آمار بیانگر توزیع نسبتاً متعادل جمعیت دانش‌آموزی میان دو نوع هنرستان است؛ البته از آنجاکه هیچ‌گونه سیاست‌گذاری و تعریف استانداردی ویژه برای هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به این دو نوع هنرستان انجام نشده است، نمی‌توان هیچ‌گونه قضاوتی در این خصوص داشت.

■ ۹۲/۷۹ درصد از هنرجویان، معادل ۱,۲۱۱,۳۳۰ نفر، در هنرستان‌های دولتی و تنها ۷/۲۱ درصد، برابر با ۹۴,۰۹۷ نفر، در هنرستان‌های غیردولتی تحصیل می‌کنند. همچنین ۱۱/۸۷ درصد از هنرستان‌ها غیردولتی و ۸۸/۱۳ درصد دولتی هستند. در حالی که در مقطع متوسطه دوم نظری ۸۲/۸۰ درصد از دانش‌آموزان، معادل ۱,۴۳۱,۶۱۱ نفر، در مدارس دولتی تحصیل می‌کنند و سهم مدارس غیردولتی حدود ۱۷/۲۰ درصد معادل ۲۹۷,۴۳۹ دانش‌آموز است. مجموع این آمارها نشان می‌دهد که هنرستان‌های دولتی نقش محوری و تعیین‌کننده‌ای در ارائه آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای بر عهده دارند و در مقابل، مشارکت بخش غیردولتی در این حوزه بسیار محدود است. چنین وضعیتی بیانگر ضرورت سیاست‌گذاری برای تقویت حضور و مشارکت مؤثرتر هنرستان‌های غیردولتی در کنار شبکه گسترده هنرستان‌های دولتی است.

■ ۷۶/۷۴ درصد هنرجویان پسر در زمینه صنعت تحصیل می‌کنند و در این زمینه، دو گروه حرفه‌ای شغلی «رایانه» و «برق» با سهم ۵۲/۸۹ درصد محبوب‌ترین گروه انتخابی پسران هستند. محبوبیت این دو رشته به نوعی است که در مجموع ۴۰/۵۹ درصد هنرجویان پسر به این دو گروه حرفه‌ای شغلی وارد می‌شوند.

■ ۵۲/۳۸ درصد هنرجویان دختر در زمینه هنر تحصیل می‌کنند و دو گروه‌های حرفه‌ای شغلی «هنر»، «طراحی»، «دوخت و نساجی» با ۸۸/۸۶ درصد بیشترین سهم را در انتخاب‌های رشته‌های آنها دارند. در مجموع، میزان ورود کل هنرجویان دختر به این دو گروه حرفه‌ای



شغلی نسبت به کل زمینه‌های مهارتی ۴۶/۵۴ درصد است.

■ کمترین حضور هنرجویان در زمینه کشاورزی است به‌نوعی که تنها ۲/۸۴ درصد هنرجویان در این رشته‌ها تحصیل می‌کنند.

■ در دو استان سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویراحمد که کمترین سهم جذب هنرجویان در کشور را دارند، رشته‌های مهارتی با ظرفیت‌های واقعی بازار کار و مزیت‌های بومی همخوانی بسیار کمی دارد.

در سیستان و بلوچستان طی سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ تنها ۲۹/۱۳ درصد از دانش‌آموزان وارد هنرستان‌ها شده‌اند (دختران ۱۷/۰۱ درصد دختران و ۴۰/۵۱ درصد پسران). پسران این استان با ورود بیش از حد به زمینه صنعت، سه گروه حرفه‌ای شغلی «رایانه»، «برق» و «تأسیسات» با سهم ۴۸/۹۴ درصد عملاً وارد مسیری می‌شوند که بازار کار استان توان جذب و اشتغال آنها را ندارد. این در حالی که ظرفیت‌های مهمی همچون اقتصاد دریایی تنها ۲/۵۹ درصد از انتخاب‌ها را شامل می‌شود و زمینه کشاورزی نیز با ۴/۶۷ درصد برای پسران و ۰/۳۰ درصد برای دختران نادیده گرفته شده است. در میان دختران نیز تمرکز بر زمینه هنر با ۳۹/۲۳ درصد و سهم پایین رشته‌های مرتبط با صنایع دستی و پوشاک بومی نشان می‌دهد که ظرفیت‌های فرهنگی و اقتصادی بانوان در استان در سبد رشته‌ها بازتاب نیافته است. این توزیع نامتوازن عملاً فرصت‌های اشتغال در حوزه‌های دریایی، کشاورزی و صنایع دستی را مغفول گذاشته و ضرورت بازنگری در سیاستگذاری آموزشی و بازطراحی سبد رشته‌ها بر اساس آمایش سرزمینی را برجسته می‌سازد.

در استان کهگیلویه و بویراحمد نیز که تنها ۲۹/۵۹ درصد از دانش‌آموزان وارد هنرستان‌ها شده‌اند (دختران ۲۱/۳۷ درصد، پسران ۳۷/۵۲ درصد). غلبه ورود در رشته‌های صنعتی مشهود است، به‌طوری که ۶۲/۰۷ درصد از پسران در زمینه صنعت تحصیل می‌کنند و سه رشته «رایانه»، «برق» و «تأسیسات» با سهمی بی‌سابقه و تجمیعی ۴۹/۸۹ درصد، انتخاب اصلی آنان هستند. این در حالی است که اقتصاد استان بر کشاورزی، دامداری، گردشگری و صنایع کوچک محلی استوار است و ظرفیت اشتغال صنعتی محدود است. سهم پسران در کشاورزی تنها ۲/۸۱ درصد است و هیچ دختر هنرجویی امکان تحصیل در این زمینه ندارد که نشانه‌ای از شکاف جدی میان ساختار آموزش مهارتی و مزیت‌های اقتصادی استان است. در میان دختران نیز تمرکز بر دو گروه حرفه‌ای شغلی «هنر» و «طراحی، دوخت و نساجی» با سهم ۳۴/۸۴ درصد را نشان می‌دهد که ظرفیت‌های واقعی استان در صنایع دستی، پوشاک محلی و گردشگری در سبد رشته‌ها به‌صورت کامل منعکس نشده است. مجموع این وضعیت حاکی از آن است که در هر دو استان، ترکیب رشته‌های مهارتی با نیازهای واقعی اشتغال همخوانی ندارد و بازآرایی سبد رشته‌ها متناسب با اقتصاد بومی و آمایش سرزمینی، ضرورتی لازم برای ارتقای بهره‌وری نظام مهارتی و جلوگیری از تعمیق شکاف مهارتی محسوب می‌شود.

■ با توجه به وضع موجود و پیش‌بینی‌های جمعیت‌شناختی، تکلیف **برنامه هفتم** به حضور حداقل ۵۰ درصد دانش‌آموزان متوسطه دوم در آموزش‌های مهارتی به‌معنای تحصیل حداقل ۵۶۳،۴۲۱ نفر اضافه بر شرایط فعلی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش است که رعایت استانداردهای لازم برای ارائه آموزشی با کیفیت توأمان با عدالت نیازمند آماده‌سازی زیرساخت‌های ذیل است:

■ مطابق استانداردهای تعریف شده برای حوزه فنی و حرفه‌ای در **برنامه زیر نظام تأمین فضا، تجهیزات و فناوری نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (مصوب ۹۳۳) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش ۱۳۹۵/۰۳/۲۴**، به‌ازای هر ۱۱ هنرجو نیازمند یک نیروی انسانی (اعم از هنرآموز، استادکار و سرپرست بخش) هستیم تا کیفیت آموزش حفظ شود و امکان ارائه خدمات آموزشی متناسب با نیازهای هنرجویان فراهم آید. بر این اساس در صورت تحقق هدف مذکور انتظار می‌رود تا سال تحصیلی ۱۴۰۸-۱۴۰۷ که سال پایانی **برنامه هفتم پیشرفت** است، حدود ۵۱،۲۲۰ نفر (شامل هنرآموز، استادکار و سرپرست بخش) جذب آموزش و پرورش شوند.

■ مطابق اطلاعات دریافتی از آموزش و پرورش، هدف مذکور نیازمند ساخت حدود ۱،۲۵۲ هنرستان (دارای حداقل پنج رشته با ظرفیت ۴۵۰ نفر) است که عملیاتی کردن آن نیازمند حدود ۱۶۹ هزار میلیارد تومان اعتبار برای ساخت و ۳۱،۹۳ هزار میلیارد تومان برای تجهیز است. علاوه بر آنچه در خصوص تهیه زیرساخت‌های لازم بیان شد، با توجه به این که دانش‌آموزان مهارتی امروز، نیروهای کار فنی در سال‌های آتی

می‌باشند، نیاز به آن است که توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارتی مطابق با استراتژی توسعه صنعتی در کشور، آمایش سرزمین و همچنین گسترش بازارهای کار باشد و رشته‌های آموزشی نیز آنچنان که در بند «ث» ماده (۸۹) [قانون برنامه هفتم پیشرفت](#) تکلیف شده است مورد بازنگری جدی و به‌روزرسانی قرار گیرند. در غیر این صورت به‌خصوص با توجه به تمایل عمده دانش‌آموزان به چند رشته خاص که ذکر آن آمد، در آینده‌ای نزدیک شاهد موجی از بیکاری فارغ‌التحصیلان رشته‌های مهارتی به‌ویژه در چند رشته خواهیم بود و این خود عاملی بر کاهش انگیزه‌ها و سرخوردگی‌های اجتماعی خواهد شد.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

با توجه به بررسی‌های انجام شده توصیه‌های سیاستی ذیل ارائه می‌شود:

- توجه به توسعه نامتوازن آموزش‌های مهارتی در سطح استان‌های کشور و ضرورت بازنگری در برنامه‌ریزی‌ها، سیاستگذاری‌ها و قانونگذاری‌های آتی برای عقب‌ماندگی برخی از استان‌ها تا هدف ۵۰ درصد.
- برنامه‌ریزی جهت متناسب‌سازی آموزش‌های مهارتی (اعم از فضای هنرستان‌ها و محتوا و رشته‌های آموزشی) با نیازهای دختران و رفع موانع جذب دختران به هنرستان‌ها در برخی از مناطق کشور که درصد حضور دانش‌آموزان دختر بسیار اندک است.
- ایجاد توازن در جذب دانش‌آموزان به رشته‌های مهارتی برای جلوگیری از انباشت و اشباع نیروی ماهر در چند رشته و کمبود نیرو در رشته‌های دیگر در آینده.
- سیاستگذاری جهت جذب بخش غیردولتی به ارائه آموزش‌های مهارتی و تأسیس هنرستان‌ها با استفاده از سازوکارهای تشویقی و تسهیلات در نظر گرفته شده در [قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی \(مصوب ۱۳۹۵/۰۹/۱۴ مجلس شورای اسلامی\)](#).
- تسریع در اجرای تکلیف بند «ث» ماده (۸۹) [برنامه هفتم پیشرفت](#) برای متناسب‌سازی برنامه‌های درسی شاخه‌های مهارتی با نیازهای اقتصادی کشور و تحولات بازار کار.
- تنوع‌بخشی به مدل‌های ارائه آموزش‌های مهارتی و هنرستان‌ها با استفاده از الگوهایی همچون هنرستان‌های در کنار کارخانه و آموزش ضمن تولید با رفع موانع تولید و مشارکت از مسیر هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش.
- تدوین استراتژی توسعه صنعتی کشور و پیش‌بینی نیازهای مهارتی کشور در سال‌های آینده برای تبعیت ارائه آموزش‌های مهارتی از نیازهای بازار کار در آینده.



۱. مقدمه

بر اساس ماده (۸۷) **قانون برنامه هفتم پیشرفت** وزارت آموزش و پرورش موظف است تا پایان برنامه، حداقل ۵۰ درصد دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه را به رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش هدایت کند [۱]. تحقق اهداف این ماده نیازمند برنامه‌ریزی جامع و زیرساخت‌های چند جانبه است. بررسی عوامل مؤثر بر انتخاب رشته‌های مهارتی و زیرساخت‌های لازم، از جمله ظرفیت هنرستان‌ها، جذابیت و به‌روزرسانی رشته‌ها، دسترسی جغرافیایی و همخوانی با نیاز بازار کار، می‌تواند راهنمایی برای اصلاح فرایند هدایت تحصیلی و ارتقای کارآمدی برنامه‌های مهارتی باشد. این گزارش با هدف تبیین ابعاد مختلف مسئله، ابتدا وضعیت موجود و شکاف آن با هدف **برنامه هفتم** را بررسی کرده و سپس به تحلیل جمعیتی و ظرفیت‌های مورد نیاز می‌پردازد. در ادامه الزامات اجرایی تحقق ماده (۸۷) در حوزه‌های زیرساختی، نیروی انسانی، تجهیزاتی، آموزشی و مالی بررسی می‌شود.

۲. بررسی وضعیت موجود هنرجویان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش

در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بر اساس آمار وزارت آموزش و پرورش ۴۳/۰۲ درصد دانش‌آموزان متوسطه دوم کل کشور در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش مشغول به تحصیل بوده‌اند [۲]. این میزان در حال حاضر حدود ۷ درصد کمتر از هدف مورد انتظار ماده (۸۷) **قانون برنامه هفتم** است، با این حال انتظار می‌رود که تا پایان **برنامه هفتم** میل دانش‌آموزان به آموزش‌های مهارتی رو به افزایش باشد، البته در صورتی که زیرساخت‌های لازم متناسب با افزایش گرایش دانش‌آموزان به آموزش‌های مهارتی دیده نشود، می‌تواند افزایش حضور دانش‌آموزان در هنرستان‌ها به ضد هدف اولیه بدل شود و موجب پیامدهایی از جمله موارد ذیل شود:

- افزایش تراکم‌های کلاسی و در نتیجه افت کیفی آموزش‌ها،
 - ارائه آموزش ناقص و بی‌کیفیت در پی کمبود تجهیزات آموزشی در هنرستان‌ها،
 - گسترش ناهمگون آموزش‌های مهارتی در مناطق مختلف کشور،
 - تراکم حضور دانش‌آموزان در رشته‌های و در نتیجه اشباع بازار کار از حیث نیروی فنی ماهر در آن رشته‌ها و خلأ نیروهای ماهر در سایر رشته‌ها،
 - گسترش هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای بدون توجه به آمایش سرزمین و نیازهای منطقه‌ای.
- بنابراین، هر گونه برنامه‌ریزی برای افزایش سهم هنرجویان، نیازمند نگاهی مبتنی بر آمایش سرزمین و متکی بر نیازهای کشاورزی، صنعتی و اقتصادی هر منطقه است. همچنین نیاز است استراتژی گسترش هنرستان‌ها و آموزش‌های مهارتی به تناسب تفکیک جنسیتی هنرآموزان و توجه توأمان به تفاوت‌های استان‌ها در توسعه صنعتی، ظرفیت جذب بازار کار و نیازهای واقعی بخش تولید باشد. بررسی‌های جزئی و تفکیکی نیز نشان می‌دهد که تحقق دقیق و پایدار هدف **برنامه هفتم**، بدون توجه به این ظرافت‌ها ممکن نیست، نکاتی که در ادامه گزارش به آن پرداخته می‌شود.

۲-۱. بررسی جمعیت هنرجویان به تفکیک جنسیت

بررسی جمعیت هنرجویان رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش که در جدول ۱ گزارش شده است، نشان می‌دهد ۵۱/۲۴ درصد پسران محصل در دوره متوسطه دوم در رشته‌های مهارتی تحصیل می‌کنند که این میزان بالاتر از هدف **برنامه هفتم** قرار دارد و وضعیت نسبتاً مطلوبی را نشان

می‌دهد. اما از سوی دیگر تنها ۳۵/۱۱ درصد دختران در رشته‌های مهارتی تحصیل می‌کنند. بررسی ریشه‌های این اختلاف هر چند نیازمند تحقیقات میدانی و دقیق است اما در حالت کلی می‌تواند به دلیل «نبود تناسب رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش با ویژگی‌ها و روحیات دختران، مسائل فرهنگی و اجتماعی ناظر بر کلیت تحصیل در هنرستان‌ها و همچنین جو غالب بر بازار کار و تناسب رشته‌ها با نیازهای بازار کار» باشد. به هر شکل مجموعه عواملی باعث شده که همچنان رشته‌های مهارتی به نسبت رشته‌های نظری برای دختران جذابیت کمتری داشته باشند. لذا تحقق متوازن هدف **برنامه هفتم** نیازمند توجه ویژه به جذب هنرجویان دختر به آموزش‌های مهارتی و توسعه ظرفیت‌های هنرستانی ویژه دختران است که این مهم در مرحله اول نیازمند شناسایی دقیق موانع موجود و اصلاح سیاست‌های هدایت تحصیلی است.

جدول ۱. تعداد هنرجویان هنرستان‌های کار دانش و فنی و حرفه‌ای در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به تفکیک جنسیت

تعداد هنرستان	دختران		پسران		هنرستان	
	هنرجویان		هنرجویان			
	درصد نسبت به کل دانش آموزان متوسطه دوم	تعداد	تعداد هنرستان	درصد نسبت به کل دانش آموزان متوسطه دوم		تعداد
۱,۹۸۹	۱۶/۲۴	۲۵۱,۲۶۷	۲,۷۵۷	۲۴/۵۳	۳۶۴,۹۵۵	کار دانش
۱,۷۸۹	۱۸/۸۷	۲۹۱,۸۲۶	۲,۳۹۱	۲۶/۷۱	۳۹۷,۳۷۹	فنی و حرفه‌ای
۳,۷۷۸	۳۵/۱۱	۵۴۳,۰۹۳	۵,۱۴۸	۵۱/۲۴	۷۶۲,۳۳۴	جمع

مأخذ: اطلاعات دریافتی از وزارت آموزش و پرورش.

جدول ۲ تعداد کل هنرجویان سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ در شاخه‌های کار دانش و فنی و حرفه‌ای را به تفکیک نشان می‌دهد. براساس این داده‌ها، ۲۰/۳۱ درصد از دانش آموزان دوره متوسطه دوم کشور در هنرستان‌های کار دانش و ۲۲/۷۱ درصد در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای مشغول به تحصیل هستند.

جدول ۲. تعداد کل هنرجویان فعلی هنرستان‌ها (کار دانش و فنی و حرفه‌ای)

تعداد کل هنرجویان کار دانش و فنی و حرفه‌ای		کل هنرجویان فنی و حرفه‌ای		کل هنرجویان کار دانش	
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
۴۳/۰۲	۱,۳۰۵,۴۲۷	۲۲/۷۱	۶۸۹,۲۰۵	۲۰/۳۱	۶۱۶,۲۲۲

مأخذ: همان.

۲-۲. بررسی جمعیت هنرجویان به تفکیک شاخه‌های مهارتی

تفکیک هنرجویان دختر و پسر در شاخه‌های مختلف مهارتی شامل خدمات، صنعت، کشاورزی و هنر در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴، در جدول ۳ آورده شده است. بررسی این جدول نشان می‌دهد که بیشترین میزان ورود هنرجویان در زمینه صنعت با سهم ۵۲/۲۰ درصد از کل هنرجویان کشور صورت گرفته است.



جدول ۳. تفکیک هنرجویان پسر و دختر در زمینه‌های چهارگانه کار دانش و فنی و حرفه‌ای در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳

زمینه	درصد هنرجویان (زمینه) به کل هنرجویان (کار دانش و فنی و حرفه‌ای)		
	دختر	پسر	جمع
خدمات	۲۷/۹۳	۱۱/۴۸	۱۸/۳۳
صنعت	۱۷/۷۵	۷۶/۷۴	۵۲/۲۰
کشاورزی	۱/۹۵	۳/۴۸	۲/۸۴
هنر	۵۲/۳۸	۸/۲۹	۲۶/۶۳

مأخذ: همان.

بر اساس اطلاعات به دست آمده ۷۶/۷۴ درصد هنرجویان پسر در زمینه صنعت مشغول به تحصیل می‌باشند. در این زمینه، گروه‌های حرفه‌ای شغلی «رایانه» و «برق» بیشترین محبوبیت را برای پسران دارند به نوعی که ۵۲/۸۹ درصد از هنرجویان پسر زمینه صنعت در این دو گروه تحصیل می‌کنند و در مجموع نیز ۴۰/۵۹ درصد کل هنرآموزان پسر در این دو گروه حرفه‌ای شغلی مشغول به تحصیل هستند. هنرجویان دختر اما بیشتر به زمینه هنر تمایل دارند و ۵۲/۳۸ درصد در این زمینه تحصیل می‌کنند. در این زمینه نیز گروه‌های حرفه‌ای شغلی «هنر»، «طراحی، دوخت و نساجی» با دارا بودن ۸۸/۸۶ درصد از کل هنرجویان دختر زمینه هنر، بیشترین محبوبیت را دارند. در مجموع نیز از کل دختران محصل در هنرستان‌ها ۴۶/۵۴ درصد دختران در این دو رشته حضور دارند.

نکته حائز اهمیت حضور اندک دانش‌آموزان در زمینه کشاورزی است تا حدی که تنها ۲/۸۴ درصد دانش‌آموزان در این رشته‌ها تحصیل می‌کنند. این حضور پایین دانش‌آموزان در زمینه کشاورزی به‌ویژه در استان‌هایی خود را نشان می‌دهد که در آن جغرافیا زمینه کشاورزی بیش از صنعت برای بازار کار مهیاست اما با این وجود باز هم فارغ‌التحصیلان هنرستان‌ها در رشته‌های صنعتی تحصیل کرده‌اند که آن صنعت تقریباً وجود ندارد!

خلاصه آن که وضعیت ناهمگون حضور دانش‌آموزان در رشته‌های مهارتی نشان می‌دهد در نحوه توزیع هنرجویان و هدایت آنان به رشته‌های تحصیلی باید تدبیر و سیاست‌گذاری ویژه‌ای داشت چرا که تمرکز هنرجویان در رشته‌های خاص می‌تواند در سال‌های آتی بازار کار را نیز تحت تأثیر قرار داده و با وجود جمعیت بالای فارغ‌التحصیلان بیکار در برخی از رشته‌ها، با کمبود نیروی ماهر در رشته‌های دیگر مواجه شویم. لذا این سیاست‌گذاری ویژه باید متناسب با استراتژی توسعه صنعتی در ایران و سیاست‌های آتی توسعه در ایران نیز باشد.

۳-۲. بررسی جمعیت هنرجویان به تفکیک استان‌های کشور

در جدول ۴ به وضعیت هنرجویان به تفکیک استان‌ها پرداخته شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، وضعیت پسران هنر جو به‌طور کلی از حیث تحقق هدف **برنامه هفتم** بهتر از دختران است، با این حال، در ۱۱ استان سهم هنرجویان پسران کمتر از ۵۰ درصد است: ایلام (۳۷/۲۶ درصد)، کهگیلویه و بویراحمد (۳۷/۵۲ درصد)، لرستان (۳۹/۵۰ درصد)، سیستان و بلوچستان (۴۰/۵۱ درصد)، کرمانشاه (۴۲/۸۳ درصد)، شهر تهران (۴۳/۲۳ درصد)، چهارمحال و بختیاری (۴۴/۳۹ درصد)، آذربایجان غربی (۴۴/۵۸ درصد)، آذربایجان شرقی (۴۷/۵۸ درصد)، قم (۴۷/۸۸ درصد)، کردستان (۴۸/۲۵ درصد) و همدان (۴۹/۹۹ درصد).

اطلاعات به دست آمده نشان می‌دهد اگرچه میانگین کشوری حضور پسران در رشته‌های مهارتی بالاتر از هدف برنامه است، اما در برخی استان‌ها هنوز نیاز به برنامه‌ریزی دقیق و تقویت ظرفیت‌ها وجود دارد تا شاخص به شکلی همگن به سطح مورد انتظار **برنامه هفتم** برسد. در مقابل، وضعیت هنرجویان دختر همان‌طور که در بخش پیش نیز اشاره شد، بسیار چالش‌برانگیزتر است به نوعی که در تمامی استان‌های

کشور سهم دختران در تحصیل در هنرستان‌ها کمتر از ۵۰ درصد است. به‌طور مشخص، پایین‌ترین سهم مربوط به استان‌های ذیل است: سیستان و بلوچستان (۱۷/۰۱ درصد)، کهگیلویه و بویراحمد (۲۱/۳۷ درصد)، ایلام (۲۲/۶۴ درصد)، لرستان (۲۹/۲۵ درصد)، کرمانشاه (۲۷/۳۷ درصد)، چهارمحال و بختیاری (۲۸/۸۰ درصد) و آذربایجان غربی (۲۸/۶۰ درصد). همان‌طور که آمار نشان می‌دهد، استان‌های موفق‌تر مانند یزد و مازندران نیز که بالاترین سهم دختران هنر جو را دارند، تا رسیدن به هدف ۵۰ درصد تا پایان **برنامه هفتم پیشرفت** فاصله دارند و راه باقی مانده باید با تدبیرهای ویژه طی شود؛ از جمله آن که در حوزه آموزش‌های مهارتی دختران نیاز به توجه جدی و برنامه‌ریزی دقیق وجود دارد و ضروری است عوامل رغبت کمتر دختران به هنرستان‌ها به‌ویژه با عنایت به تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی استان‌ها شناسایی و برطرف شود.

جدول ۴. درصد هنر جویان پسر و دختر در هنرستان‌ها (کار دانش و فنی و حرفه‌ای) در استان‌ها

درصد هنر جویان به‌کل دانش‌آموزان متوسطه دوم			استان	درصد هنر جویان به‌کل دانش‌آموزان متوسطه دوم			استان
جمع	پسر	دختر		جمع	پسر	دختر	
۴۶/۶۷	۳۵/۵۳	۳۸/۶۹	شهرستان‌های تهران	۳۹/۷۴	۴۷/۵۸	۳۱/۸۲	آذربایجان شرقی
۴۱/۷۸	۵۱/۱۳	۳۳/۲۲	فارس	۳۶/۳۹	۴۴/۵۸	۲۸/۶۰	آذربایجان غربی
۶۷/۴۶	۵۵/۰۳	۳۸/۷۷	قزوین	۴۰/۵۳	۴۹/۹۵	۳۰/۴۷	اردبیل
۴۲/۲۱	۴۷/۸۸	۳۷/۱۸	قم	۴۷/۶۸	۵۴/۹۵	۴۱/۰۰	اصفهان
۴۰/۶۹	۴۸/۲۵	۳۳/۳۸	کردستان	۴۶/۰۳	۵۳/۳۱	۳۸/۹۴	البرز
۴۸/۲۲	۵۹/۹۵	۳۶/۷۶	کرمان	۳۰/۰۴	۳۷/۲۶	۲۲/۶۴	ایلام
۳۵/۳۶	۴۲/۸۳	۲۷/۳۷	کرمانشاه	۴۶/۹۱	۵۷/۳۶	۳۶/۶۴	بوشهر
۲۹/۵۹	۳۷/۵۲	۲۱/۳۷	کهگیلویه و بویراحمد	۳۶/۳۸	۴۴/۳۹	۲۸/۸۰	چهارمحال و بختیاری
۴۴/۰۱	۵۲/۲۸	۳۶/۳۳	گلستان	۴۴/۶۹	۵۴/۴۴	۳۵/۱۱	خراسان جنوبی
۴۶/۳۲	۵۷/۱۲	۳۶/۲۹	گیلان	۴۷/۶۰	۵۵/۲۹	۴۰/۶۲	خراسان رضوی
۳۲/۵۷	۳۹/۵۰	۲۵/۲۹	لرستان	۴۲/۵۸	۵۳/۰۸	۳۲/۸۴	خراسان شمالی
۴۸/۳۳	۵۶/۰۴	۴۱/۳۵	مازندران	۴۴/۳۰	۵۶/۵۵	۳۲/۵۰	خوزستان
۴۶/۲۳	۵۵/۵۹	۳۷/۲۸	مرکزی	۴۴/۲۴	۵۲/۱۹	۳۶/۰۴	زنجان
۵۱/۹۸	۶۴/۴۹	۳۹/۳۶	هرمزگان	۴۶/۰۱	۵۱/۹۶	۴۰/۴۸	سمنان
۴۴/۱۴	۴۹/۹۹	۳۸/۷۰	همدان	۲۹/۱۳	۴۰/۵۱	۱۷/۰۱	سیستان و بلوچستان
۵۰/۶۲	۵۶/۶۶	۴۵/۰۸	یزد	۳۹/۰۳	۴۳/۲۳	۳۴/۹۴	شهر تهران

مأخذ: اطلاعات دریافتی از وزارت آموزش و پرورش سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴.



۲-۴. بررسی فقدان تطابق آموزش‌های مهارتی در سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویراحمد (نمونه‌های موردی)

علاوه بر بررسی کلی حضور دختران و پسران در آموزش‌های مهارتی استان‌های مختلف، تحلیل توزیع رشته‌ها در دو استانی که پایین‌ترین سهم هنرجویان را در کشور دارند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در استان سیستان و بلوچستان، طی سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳، تنها ۲۹/۱۳ درصد از کل دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم وارد هنرستان‌ها شده‌اند، که از این میان ۱۷/۰۱ درصد دختران و ۴۰/۵۱ درصد پسران را تشکیل می‌دهند. جدول ۵ تفکیک هنرجویان دختر و پسر این استان را در زمینه‌های چهارگانه کار دانش و فنی و حرفه‌ای در همان سال تحصیلی نشان می‌دهد.

بر اساس این آمار در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳، ۷۶/۳۰ درصد از هنرجویان پسر در زمینه صنعت تحصیل می‌کنند و سه گروه حرفه‌ای «رایانه»، «برق» و «تأسیسات» با مجموع ۴۸/۹۴ درصد، محبوب‌ترین انتخاب‌های آنان در میان کل زمینه‌های مهارتی هستند. این در حالی است که زیرساخت‌های صنعتی استان سیستان و بلوچستان، به‌ویژه در حوزه‌های مرتبط با رایانه، برق و تأسیسات، توان جذب این حجم از فارغ‌التحصیلان هنرستانی را ندارد و بازار کار واقعی استان با چنین توزیعی رشته‌ای همخوانی نشان نمی‌دهد. با وجود موقعیت جغرافیایی استان و اهمیت اقتصاد دریایی، سهم گروه حرفه‌ای مرتبط با صنعت دریایی از قبیل: «علوم و فنون دریایی» و «کشاورزی» تنها ۲/۵۹ درصد از انتخاب‌های هنرجویان پسر را شامل می‌شود، موضوعی که بیانگر نبود تطابق آموزش‌های مهارتی با ظرفیت‌های واقعی بازار کار منطقه است. در میان هنرجویان دختر نیز، با وجود آنکه صنایع دستی، پوشاک سنتی همواره جایگاه مهمی در فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با بانوان در این استان داشته است، اما آموزش‌های مهارتی متناسب با این ظرفیت‌ها توسعه نیافته‌اند. بر اساس آمار، ۳۹/۲۳ درصد از هنرجویان دختر در زمینه هنر مشغول تحصیل‌اند و دو گروه «هنر» و «طراحی، دوخت و نساجی» در مجموع تنها ۳۶/۹۶ درصد از کل انتخاب‌های مهارتی آنان را شامل می‌شود. این در حالی است آموزش‌های مهارتی متناسب با صنایع فرهنگی و پوشاک بومی با برنامه‌ریزی و هدایت تحصیلی صحیح می‌توانست سهم بیشتری را بین هنرجویان دختر داشته باشد.

سهم هنرجویان در زمینه کشاورزی نیز بسیار پایین است، به طوری که تنها ۴/۶۷ درصد از پسران و ۰/۳۰ درصد از دختران در این زمینه تحصیل می‌کنند. این موضوع بیانگر بی‌توجهی به ظرفیت‌های گسترده بخش کشاورزی در استان و توزیع نامتوازن رشته‌ها در نظام آموزش مهارتی است.

بررسی آمار هنرجویان در استان سیستان و بلوچستان نشان می‌دهد که توزیع رشته‌های مهارتی در هنرستان‌ها نه تنها با نیازهای واقعی و مزیت‌های اقتصادی استان همخوانی چندانی ندارد، بلکه فرصت‌های مهم اشتغال در حوزه‌های دریایی، کشاورزی و صنایع دستی نیز نادیده گرفته شده‌اند. تمرکز بیش از حد بر برخی رشته‌های صنعتی بدون توجه به ظرفیت جذب بازار کار، می‌تواند به افزایش شکاف مهارتی و کاهش بهره‌وری اقتصادی منجر شود. از این رو، بازنگری در سیاستگذاری آموزشی و بازطراحی سبد رشته‌های مهارتی متناسب با ویژگی‌های بومی و فرصت‌های واقعی اشتغال و آمایش سرزمینی در استان ضرورت دارد.

جدول ۵. تفکیک هنرجویان پسر و دختر استان سیستان و بلوچستان در زمینه‌های چهارگانه کار دانش و فنی و حرفه‌ای در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴

زمینه	درصد هنرجویان (زمینه) به کل هنرجویان (کار دانش و فنی و حرفه‌ای)		
	جمع	پسر	دختر
خدمات	۱۷/۸۷	۱۱/۴۴	۳۳/۹۹
صنعت	۶۲/۲۲	۷۶/۳۰	۳۹/۲۱
کشاورزی	۳/۴۴	۴/۶۷	۰/۳۰
هنر	۱۶/۵۳	۷/۵۹	۳۹/۲۳

مأخذ: اطلاعات دریافتی از وزارت آموزش و پرورش.

علاوه بر تحلیل وضعیت سیستان و بلوچستان، بررسی توزیع هنرجویان در استان کهگیلویه و بویراحمد که یکی از استان‌های دارای سهم پایین جذب دانش‌آموزان در شاخه‌های مهارتی است، اهمیت ویژه‌ای دارد. در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴، تنها ۲۹/۵۹ درصد از کل دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم وارد هنرستان‌ها شده‌اند، سهم دختران ۲۱/۳۷ درصد و سهم پسران ۳۷/۵۲ درصد از کل هنرجویان استان را تشکیل می‌دهد. جدول ۶ تفکیک هنرجویان دختر و پسر این استان را در چهار زمینه اصلی کار دانش و فنی و حرفه‌ای در همین سال تحصیلی نشان می‌دهد.

بررسی این آمار بیانگر تمرکز شدید در برخی رشته‌های خاص در یک زمینه مهارتی است. ۶۲/۰۷ درصد از هنرجویان پسر در زمینه صنعت مشغول تحصیل اند و سه گروه حرفه‌ای «رایانه»، «برق» و «تأسیسات» با مجموع ۴۹/۸۹ درصد محبوب‌ترین انتخاب آنان در این شاخه مهارتی هستند. این در حالی است که زیرساخت‌های صنعتی استان کهگیلویه و بویراحمد، به‌ویژه در حوزه‌های یاد شده، توان جذب چنین حجم بالایی از فارغ‌التحصیلان هنرستانی را ندارد و ترکیب رشته‌های موجود با واقعیت‌های بازار کار استان همخوانی کمی نشان می‌دهد. با توجه به ساختار اقتصادی این استان که بیش از هر چیز بر کشاورزی، دامداری، گردشگری طبیعی و صنایع کوچک محلی استوار است اما تمرکز نامتوازن بر رشته‌های صنعتی، انحرافی از نیازهای واقعی بازار کار و آمایش سرزمین این استان محسوب می‌شود.

به دلیل محدودیت زیرساخت‌های هنرستانی با وجود ظرفیت‌های گسترده بخش کشاورزی، سهم هنرجویان پسر در زمینه کشاورزی تنها ۲/۸۱ درصد است و به دلیل کمبودهای زیرساختی، هیچ هنرجوی دختری در زمینه کشاورزی امکان تحصیل نداشته است. این موضوع نشان‌دهنده شکاف جدی میان ساختار آموزش مهارتی و مزیت‌های اقتصادی استان است، در حالی که اصلاح و توسعه رشته‌های مرتبط با کشاورزی، صنایع غذایی، دام‌پروری و کسب و کارهای مرتبط می‌تواند به شکل مؤثری پاسخ‌گوی نیازهای اشتغال این استان باشد. هنرجویان دختر نیز الگوی توزیع رشته‌ها مشابه بسیاری از استان‌های کشور است. ۳۹/۸۸ درصد هنرجویان دختر این استان در زمینه هنر تحصیل می‌کنند و دو گروه «هنر» و «طراحی، دوخت و نساجی» با مجموع ۳۴/۸۴ درصد اصلی‌ترین انتخاب آنان به شمار می‌رود. این در حالی است که ظرفیت‌های واقعی استان در حوزه‌های صنایع دستی، پوشاک محلی، گردشگری و تولیدات بومی می‌تواند با برنامه‌ریزی مناسب در قالب رشته‌های مهارتی هدفمند توسعه یابد، اما سبب موجود رشته‌ها پاسخ‌گوی چنین ظرفیت‌هایی نیست.



جدول ۶. تفکیک هنرجویان پسر و دختر استان کهگیلویه و بویراحمد در زمینه‌های چهارگانه کار دانش و فنی و حرفه‌ای در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴

زمینه	در صد هنرجویان (زمینه) به کل هنرجویان (کار دانش و فنی و حرفه‌ای)		
	جمع	پسر	دختر
خدمات	۱۸/۱۶	۹/۴۰	۳۴/۱۰
صنعت	۶۲/۰۷	۸۱/۸۹	۲۶/۰۲
کشاورزی	۱/۸۲	۲/۸۱	۰
هنر	۱۷/۹۵	۵/۹۰	۳۹/۸۸

مأخذ: همان.

بررسی مجموع این داده‌ها در استان کهگیلویه و بویراحمد نشان می‌دهد که توزیع رشته‌های مهارتی با نیازهای بومی و مزیت‌های اقتصادی استان همسو نیست. سهم اندک رشته‌های کشاورزی، نبود بستر آموزشی برای دختران در این زمینه و تمرکز بیش از حد بر رشته‌های صنعتی بدون پشتوانه بازار کار، همگی نشان‌دهنده ضرورت بازنگری در سیاستگذاری آموزشی هستند. بازطراحی سبد رشته‌ها براساس آمایش سرزمینی، ظرفیت‌های واقعی اشتغال و نیازهای توسعه‌ای استان، شرط اصلی اثربخشی آموزش‌های مهارتی و شکل‌گیری مسیرهای پایدار اشتغال برای هنرجویان این استان به شمار می‌رود.

۵-۲. بررسی جمعیت هنرجویان به تفکیک تحصیل در مدارس دولتی و غیردولتی

جدول ۷ بیانگر تعداد هنرستان‌های دولتی و غیردولتی به تفکیک است. براساس داده‌های جدول ذیل ۹۲/۷۹ درصد معادل ۱,۲۱۱,۳۳۰ از هنرجویان در هنرستان‌های دولتی و تنها ۷/۲۱ درصد معادل ۹۴,۰۹۷ هنرجویان در هنرستان‌های غیردولتی تحصیل می‌کنند. همچنین ۸۸/۱۳ درصد هنرستان‌ها دولتی هستند و ۱۱/۸۷ درصد هنرستان‌ها غیردولتی هستند.

جدول ۷. تعداد و درصد کل هنرجویان فعلی مشغول به تحصیل در هنرستان‌ها (کار دانش و فنی و حرفه‌ای) دولتی و غیردولتی ۱۴۰۳-۱۴۰۴

نوع هنرستان	هنرجویان		هنرستان‌ها	
	تعداد	درصد نسبت به کل هنرجویان	تعداد	درصد نسبت به کل هنرستان‌ها
دولتی	۱,۲۱۱,۳۳۰	۹۲/۷۹	۷,۸۶۶	۸۸/۱۳
غیردولتی	۹۴,۰۹۷	۷/۲۱	۱,۰۶۰	۱۱/۸۷
جمع	۱,۳۰۵,۴۲۷	۱۰۰	۸,۹۲۶	۱۰۰

مأخذ: همان.

آمار آمده گویای مشارکت محدود بخش غیردولتی در تأسیس و اداره هنرستان‌هاست؛ در حالی که سهم مدارس غیردولتی در مقطع متوسطه دوم نظری حدود ۱۷/۲۰ درصد معادل ۲۹۷,۴۳۹ دانش‌آموز است. فقدان اقبال بخش غیردولتی به آموزش‌های مهارتی را می‌توان در هزینه‌های بالای احداث، تجهیز و نگهداری هنرستان‌ها، همراه با جذابیت کمتر برخی از رشته‌های مهارتی برای دانش‌آموزان و خانواده‌ها دانست. از سوی دیگر کنکور سراسری و سرمایه‌گذاری خانواده‌ها در کلاس‌های آماده‌سازی کنکور که عمدتاً از سوی بخش غیردولتی برای

دانش آموزان برگزار می شود و در دوره مهارتی کمتر محل توجه است، عامل مهمی است که بخش غیردولتی را از ورود به آموزش های مهارتی دور نگه می دارد.

با توجه به آنچه که آمد اجرای با کیفیت ماده (۸۷) برنامه هفتم پیشرفت کشور نیازمند مشارکت بهتر و مهم تر بخش غیردولتی، در ایجاد و توسعه هنرستان جوار است که باید دارای مشوق هایی از جمله معافیت های مالیاتی است و می توان ساز و کارهای تشویقی مؤثری را همچون سوق دادن تسهیلات مالی موضوع قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی (مصوب ۱۳۹۵/۰۹/۱۴ مجلس شورای اسلامی) به سمت حوزه های مهارتی در پیش گرفت.

۳. تخمین جمعیتی دانش آموزان برای ورود به هنرستان ها تا پایان برنامه هفتم پیشرفت

آماده سازی زیرساخت های لازم آموزش های مهارتی برای رسیدن به اهداف ماده (۸۷) قانون برنامه هفتم، نیازمند تحلیل های دقیق جمعیتی است. این تحلیل ها باید بر پایه آمار دانش آموزان هر سال تحصیلی از ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۸ و با در نظر گرفتن تحقق پوشش کامل ۵۰ درصد مهارت جوینی که تا پایان برنامه هفتم در مقطع متوسطه حضور خواهند داشت، انجام شود. هدف از این بررسی ها، ارزیابی میزان کفایت زیرساخت ها و برنامه ریزی برای توسعه ظرفیت های مورد نیاز برای تحقق اهداف پیش بینی شده در حوزه مهارت آموزی است. بنابراین، سیاست گذاری و برنامه ریزی آموزشی باید متناسب با تغییرهای جمعیتی و ترکیب جنسیتی و آمایش سرزمینی صورت گیرد تا زمینه ارتقای کیفیت و تأمین عدالت آموزشی فراهم آید.

جدول ۸ پیش بینی تعداد دانش آموزان ورودی به هنرستان ها در سال های آینده را نشان می دهد. این برآورد با توجه به جمعیت فعلی پایه های پایین تر و روند سالیانه ورود دانش آموزان به هنرستان، میزان ترک تحصیل و نرخ گذر محاسبه شده است. مطابق این پیش بینی انتظار می رود در سال تحصیلی ۱۴۰۸-۱۴۰۷ که سال پایانی برنامه هفتم پیشرفت است، حداقل ۱,۷۱۲,۵۷۰ نفر در رشته های مهارتی تحصیل کنند که ۵۶۳,۴۲۱ نفر بیشتر از جمعیت هنرآموزان سال پایه برنامه هفتم است.

جدول ۸. تعداد هنرجویان فعلی و پیش بینی هنرجویان تا پایان برنامه هفتم پیشرفت^۱

عنوان	وضعیت ۱۴۰۲-۱۴۰۳	وضعیت ۱۴۰۳-۱۴۰۴	وضعیت ۱۴۰۴-۱۴۰۵	وضعیت ۱۴۰۵-۱۴۰۶	وضعیت ۱۴۰۶-۱۴۰۷	وضعیت ۱۴۰۷-۱۴۰۸
مجموع دانش آموزان دوره دوم متوسطه	۲,۹۱۱,۸۶۱	۳,۰۳۴,۵۸۹	۳,۰۷۷,۵۶۱	۳,۲۴۷,۴۰۷	۳,۳۳۷,۳۸۵	۳,۳۹۷,۴۵۴
تعداد هنرجویان	۱,۱۴۹,۱۴۹	۱,۳۰۵,۴۲۷	۱,۳۹۷,۲۰۳	۱,۵۱۲,۸۷۷	۱,۶۱۸,۱۵۶	۱,۷۱۲,۵۷۰
درصد هنرجویان	۳۹/۴۶	۴۳/۰۲	۴۴/۰۷	۴۶/۶۴	۴۸/۵۷	۵۰
افزایش تعداد هنرجو نسبت به سال قبل	-	۱۵۶,۲۷۸	۹۱,۷۷۶	۱۱۵,۶۷۴	۱۰۵,۲۷۹	۹۴,۴۱۴

مأخذ: همان.

۱. آمار دانش آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه (دولتی و غیردولتی) در مناطق شهری و روستایی کشور (بدون بزرگسال و استثنایی).



با توجه به زیرساخت‌های موجود در هنرستان‌ها و مقایسه وضعیت فعلی با هدف‌گذاری‌های تعیین شده که در بخش‌های پیشین به آنها اشاره شد، به نظر می‌رسد در پایان **برنامه هفتم پیشرفت**، میزان جذب دانش‌آموزان در رشته‌های مهارتی در بسیاری از مناطق کشور فراتر از اهداف مصوب باشد. این افزایش، نه تنها بیش از ظرفیت زیرساخت‌های فعلی خیلی از استان‌هاست، بلکه با شرایط بومی و نیازهای واقعی بازار کار هر استان نیز همخوانی ندارد. به عنوان مثال، در اغلب استان‌های کشور دو گروه حرفه‌ای «رایانه» و «برق» در میان هنرجویان پسر بیشترین تقاضا را دارند، در حالی که گروه حرفه‌ای «کشاورزی» کمترین میزان تقاضا را میان هنرجویان دختر و پسر به خود اختصاص می‌دهد. این آمار نشان می‌دهد که تاکنون برنامه جامع و آینده‌نگر کارآمدی برای هدایت فارغ‌التحصیلان هنرستان‌ها به بازار کار استانی و ملی تدوین نشده است. همچنین از ظرفیت‌ها و مزیت‌های نسبی استان‌ها در توسعه رشته‌های مهارتی به درستی بهره‌برداری نشده است. تداوم چنین روندی در آینده می‌تواند موجب شکل‌گیری موج گسترده بیکاری در رشته‌های پر تقاضا و در مقابل، تضعیف یا حذف مهارت‌ها و مشاغل ضروری اما کمتر مورد توجه می‌شود. از این رو، دستیابی به شاخص‌های تعیین شده در جدول ۲۰ **برنامه هفتم پیشرفت** تنها در صورتی به شکل اصولی امکان‌پذیر خواهد بود که افزایش ظرفیت زیرساختی و بازنگری اساسی در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش بر پایه آمایش سرزمین و نیازهای بومی هر استان انجام گیرد، در غیر این صورت، این روند می‌تواند به تشدید بی‌عدالتی‌های آموزشی و کاهش کیفیت آموزش‌های مهارتی منجر شود.

۴. الزام‌های اجرایی مورد نیاز جهت تحقق ماده (۸۷) برنامه هفتم پیشرفت

اکنون با توجه به تکالیف مقرر در **برنامه هفتم پیشرفت** و روند تقاضا برای ورود به رشته‌های مهارتی، ضروری است الزام‌های تحقق سهم ۵۰ درصدی دانش‌آموزان متوسطه دوم در شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش با نگاهی منسجم و برنامه‌محور تبیین شود. تحقق این هدف صرفاً به افزایش تعداد هنرجویان محدود نیست، بلکه نیازمند گسترش متوازن فضا و تجهیزات آموزشی، تأمین و توانمندسازی نیروی انسانی متخصص و بازآفرینی محتوای آموزشی متناسب با نیازهای واقعی بازار کار و الزام‌های فناوری‌های نوین است. بدین منظور در این بخش، به تشریح الزام‌های اجرایی پرداخته شده است تا از بروز شکاف میان ظرفیت‌های موجود و سطح مورد انتظار قانون جلوگیری شود و مسیر تحقق مؤثر ماده (۸۷) **برنامه هفتم** و ارتقای کارآمدی نظام آموزش مهارتی کشور هموار شود.

۴-۱. تجهیزات و فضای آموزشی لازم برای پوشش ۵۰ درصدی دانش‌آموزان در آموزش‌های مهارتی

بر اساس اطلاعات وزارت آموزش و پرورش، در سال در سال ۱۴۰۳-۱۴۰۴ تعداد کل هنرستان‌های کاردانش و فنی و حرفه‌ای، اعم از دولتی و غیردولتی ۸،۹۲۶ واحد است که حدود ۱،۳۰۵،۴۲۷ هنرجو در آنها تحصیل می‌کنند. تحقق هدف ماده (۸۷) **برنامه هفتم** در حوزه آموزش‌های مهارتی، یعنی تحصیل ۵۰ درصد دانش‌آموزان در رشته‌های مهارتی، به معنای میانگین افزایش سالیانه حدود ۱۱۲ هزار نفر به محصلان هنرستان‌هاست که نیازمند ساخت فضاهای جدید و تجهیز کارگاه‌هاست.

نکته مهم این است که اکنون موجهی از تمایل دانش‌آموزان به سمت رشته‌های مهارتی ایجاد شده است که در صورت عدم ارتقا و ایجاد زیرساخت‌های لازم موجب می‌شود یا تراکم کلاسی در هنرستان‌ها به شکل چشم‌گیری افزایش یافته که در نتیجه آن شاهد افت کیفیت آموزش خواهیم بود یا مجبور به رد دانش‌آموزان و عدم پذیرش آنها در هنرستان‌ها باشیم که خلاف روح **قانون برنامه هفتم** است.

بر اساس **برنامه زیر نظام تأمین فضا، تجهیزات و فناوری نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (مصوب ۹۳۳) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش ۱۳۹۵/۰۳/۲۴** برای هر هنرستان پنج رشته‌ای اعتبار و تجهیزات مورد نیاز است.

پیش‌بینی نیازهای پوشش ۵۰ درصدی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم در آموزش‌های مهارتی در جدول ۹ گزارش شده است. این اطلاعات می‌تواند به عنوان مبنایی تحلیلی برای ارزیابی میزان تحقق اهداف **برنامه هفتم** در حوزه گسترش هنرستان‌ها مورد استفاده قرار گیرد.

جدول ۹. پیش بینی زیرساخت های لازم برای تحقق هدف ماده (۸۷) برنامه هفتم پیشرفت

۱۴۰۷-۱۴۰۸	۱۴۰۶-۱۴۰۷	۱۴۰۵-۱۴۰۶	۱۴۰۴-۱۴۰۵	۱۴۰۳-۱۴۰۴	عنوان
۲۱۰	۲۳۴	۲۵۷	۲۰۴	۳۴۷	نیاز به ساخت هنرستان جدید (حداقل پنج رشته با ظرفیت ۴۵۰ نفر)
۲۸,۴	۶,۳۱	۳۴,۷	۲۷,۵	۴۶,۹	اعتبار ساخت فضا (هزار میلیارد تومان)
۷,۱۴	۷,۹۵	۸,۷۳	۶,۹۳	۱,۱۷	اعتبار خرید تجهیزات (هزار میلیارد تومان)

مأخذ: همان.

مطابق اطلاعات جدول بالا، تحقق با کیفیت و استاندارد هدف ۵۰ درصدی **برنامه هفتم**، نیازمند ساخت حدود ۱,۲۵۲ هنرستان جدید (حداقل پنج رشته با ظرفیت ۴۵۰ نفر) است که عملیاتی کردن آن نیازمند حدود ۱۶۹,۱ هزار میلیارد تومان اعتبار برای ساخت و ۳۱,۹۳ هزار میلیارد تومان برای تجهیز است.

۴-۲. نیروی انسانی لازم برای پوشش ۵۰ درصدی دانش آموزان در آموزش های مهارتی

از دیگر نیازهای تحقق هدف محل بحث، جذب و تأمین نیروی انسانی اعم از هنرآموز، استادکار و سرپرست بخش است. مطابق استاندارد تعریف شده در **برنامه زیر نظام تأمین فضا، تجهیزات و فناوری نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (مصوب ۹۳۳) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۵/۰۳/۲۴)** و آمارهای اطلاعات دریافتی از هنرستان های آموزش و پرورش، به ازای هر ۱۱ هنرجو نیازمند یک نفر نیروی انسانی (اعم از هنرآموز، استادکار و سرپرست بخش) هستیم تا کیفیت آموزش حفظ شود و امکان ارائه خدمات آموزشی متناسب با نیازهای هنرجویان فراهم شود. در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ تعداد هنرجویان هنرستان های کار دانش و فنی و حرفه ای کشور برابر با ۱,۳۰۵,۴۲۷ و تعداد هنرآموزان موجود ۹۵,۸۴۳ است که گویای نسبت تقریبی ۱۴ به ۱ است. حال با توجه به وضعیت موجود و جمعیتی که سالیانه به هنرستان ها اضافه خواهد شد می توان محاسبه کرد که در صورت تحقق هدف ۵۰ درصدی **برنامه هفتم** نیاز به ۵۱,۲۱۸ نفر (اعم از هنرآموز، استادکار، سرپرست بخش) است. جدول ۱۰ نیاز نیروی انسانی را به صورت سالیانه پیش بینی کرده است.

جدول ۱۰. پیش بینی نیاز به نیروی انسانی برای تحقق هدف ماده (۸۷) برنامه هفتم پیشرفت

۱۴۰۷-۱۴۰۸	۱۴۰۶-۱۴۰۷	۱۴۰۵-۱۴۰۶	۱۴۰۴-۱۴۰۵	۱۴۰۳-۱۴۰۴	۱۴۰۲-۱۴۰۳	عنوان
۸,۵۸۳	۹,۵۷۰	۱۰,۵۱۵	۸,۳۴۳	۱۴,۲۰۷	-	نیاز به نیروی انسانی (هنرآموز / استادکار / سرپرست بخش)

مأخذ: همان.

۱. براساس برنامه زیرنظام تأمین فضا، تجهیزات و فناوری نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی (مصوب ۹۳۳) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۵/۰۳/۲۴).



بنابراین، براساس داده‌های جدول ۱۰، روند نیاز به نیروی انسانی شامل هنرآموزان، استادکاران و سرپرستان بخش در دوره زمانی **برنامه هفتم** یعنی سال‌های ۱۴۰۳ تا ۱۴۰۸ یک نیاز مهم برای اجرای ماده (۸۷) **برنامه هفتم** است. به گونه‌ای که میزان نیاز از ۱۴,۲۰۷ نفر در سال ۱۴۰۳ آغاز شده و در سال ۱۴۰۸ به ۸,۵۸۳ نفر می‌رسد. بدین ترتیب، مجموع نیاز تجمعی طی دوره **برنامه هفتم** به بیش از ۵۱ هزار نفر نیروی انسانی جدید می‌رسد که تأمین آن، برای تحقق اهداف کیفی و کمی مندرج در ماده (۸۷) **برنامه هفتم**، امری ضروری است. با تأکید بر اهمیت تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص در حوزه آموزش‌های مهارتی، تحقق این میزان از نیاز، مستلزم برنامه‌ریزی دقیق در دو محور اصلی است:

- افزایش ظرفیت پذیرش دانشگاه‌های تربیت دبیر شهید رجایی و فرهنگیان به‌عنوان مراکز اصلی تأمین هنرآموزان،
- بازنگری در رشته‌ها و محتوای آموزشی این دانشگاه‌ها برای انطباق با نیازهای جدید بازار کار و اهداف **برنامه هفتم**.

در همین راستا، **برنامه هفتم پیشرفت** کشور نیز بر ضرورت افزایش ظرفیت کمی و کیفی دانشگاه‌های تربیت دبیر شهید رجایی و فرهنگیان تصریح کرده است. بدون تحقق این شرط اساسی، جذب نیروی انسانی مورد نیاز هنرستان‌ها و مراکز فنی و حرفه‌ای امکان‌پذیر نخواهد بود و در نتیجه، دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده ماده (۸۷) با چالش جدی مواجه می‌شود.

لازم به ذکر است برنامه جذب هنرآموزان باید به‌طور ویژه باید متناسب با یافته‌های سیاستی بخش نخست در خصوص پراکندگی جنسیتی و منطقه‌ای وضع موجود آموزش‌های مهارتی باشد تا به توازن گسترش آموزش‌های مهارتی کمک کند.

۳-۴. لزوم بازنگری برنامه آموزشی و محتوای درسی متناسب با نیازهای روز

افزایش تعداد دانش‌آموزان در رشته‌های هنرستانی، صرفاً با افزایش زیرساخت‌ها محقق نخواهد شد. مطابق بند «ث» ماده (۸۹) **قانون برنامه هفتم پیشرفت**، وزارت آموزش و پرورش مکلف است برنامه‌های درسی شاخه‌های مهارتی را متناسب با نیازهای اقتصادی کشور، تحولات بازار کار و الزامات مهارت‌آموزی به‌روز کند. بر این اساس، تنوع‌بخشی به مدل‌های هنرستانی و بازآفرینی محتوای رشته‌ها برای انطباق با فرصت‌های واقعی اشتغال ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

در غیر این صورت، خروج گسترده نیروی کار ماهر از هنرستان‌ها بدون فراهم بودن بسترهای شغلی مناسب، به نارضایتی اجتماعی و کاهش جذابیت رشته‌های مهارتی منجر خواهد شد، موضوعی که در نهایت می‌تواند روند ارتقای آموزش‌های مهارتی و ورود نیروی انسانی ماهر به بازار کار در کشور را با چالش جدی مواجه کند.

بنابراین، برای رفع چالش‌های موجود و تحقق اهداف **برنامه هفتم**، ضروری است وزارت آموزش و پرورش با همکاری نهادهای ذی‌ربط، انجام تکلیف بند «ث» ماده (۸۹) **قانون برنامه هفتم** را تسریع بخشد تا یکی از مهم‌ترین زیرساخت‌های لازم برای گسترش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای فراهم شود.

۴-۴. تعیین استراتژی صنعتی برای مهیا شدن بازار کار

جذب بیشتر دانش‌آموزان به آموزش‌های مهارتی، صرفاً نیازمند گسترش کمی هنرستان‌ها نیست، بلکه هم‌زمان با به‌روزرسانی رشته‌های مهارتی، استراتژی صنعتی کشور نیز نیازمند تعریف دقیق است، چرا که رشد ظرفیت مهارت‌آموزی بدون وجود بخش تولیدی توانمند، پویا و دارای برنامه جذب نیروی انسانی مهارت دیده، به عدم تعادل میان عرضه و تقاضای نیروی کار منجر خواهد شد. بدین ترتیب، حتی با فرض تحقق کامل ورود ۵۰ درصدی دانش‌آموزان به هنرستان‌ها، در صورت نبود تقاضای شغلی واقعی، کشور با موجی از فارغ‌التحصیلان بیکار هنرستانی مواجه خواهد شد. از این رو، تدوین استراتژی توسعه صنعتی کشور با رویکرد آمایش سرزمینی ضروری است تا گسترش آموزش فنی و حرفه‌ای به‌صورت هدفمند و متناسب با ظرفیت‌های صنعتی هر منطقه در حال و آینده انجام گیرد.

۵. جمع‌بندی و پیشنهاد سیاستی



بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، وضعیت فعلی هنرستان‌های کشور از نظر ظرفیت فضا، نیروی انسانی، تجهیزات و محتوای آموزشی پاسخ‌گوی تحقق ماده (۸۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت برای همه دانش‌آموزان نیست. در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ حدود ۴۳/۰۲ درصد از دانش‌آموزان متوسطه دوم در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش مشغول به تحصیل هستند که حدود ۷ درصد کمتر از هدف تعیین شده است.

■ علاوه بر این، توزیع هنرجویان نیز در سطح کشور یکسان نیست و به‌ویژه در میان هنرجویان پسر و دختر شکاف جدی مشاهده می‌شود. بر اساس بررسی آماری انجام شده ورود ۵۰ درصد از دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه به آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای مستلزم مجموعه‌ای از اقدام‌هاست به‌خصوص:

۱. **مهیا ساختن زیرساخت‌های آموزشی:** شامل ساخت و تجهیز ۱۲۵۲ هنرستان و جذب ۵۱ هزار هنرآموز، استادکار یا سرپرست بخش. ۲. **اقدام‌های کیفی و توسعه‌ای:** از جمله بازنگری در محتواها و رشته‌های آموزشی و همچنین گسترش انواع هنرستان‌ها از جمله هنرستان‌های جوار کارخانه و آموزش‌های ضمن تولید است. همچنین در برنامه‌ریزی برای تحقق مذکور عنایت به موارد ذیل ضروری است: ■ با توجه به آنکه توسعه آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای در سطح استان‌های کشور نامتوازن بوده و برخی از استان‌ها فاصله بسیاری تا هدف برنامه هفتم پیشرفت دارند، در برنامه‌ریزی‌ها، سیاستگذاری‌ها و قانونگذاری‌های آتی به‌خصوص در تنظیم بودجه‌های سنواتی باید به ارتقای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش در این استان‌ها و رفع موانع جذب دانش‌آموزان به این رشته‌ها توجه ویژه داشت و مانع از آن شد که ذکر آمار به‌صورت میانگین موجب نادیده انگاشتن محرومیت‌ها در سراسر کشور شود.

■ از آنجاکه در برخی از استان‌های کشور درصد اندکی از دانش‌آموزان دختر، جذب آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای می‌شوند، ضروری است با تحقیقات میدانی برنامه‌ریزی دقیقی برای رفع موانع جذب دختران به هنرستان‌ها و متناسب‌سازی رشته‌های تحصیلی و فضاهای آموزشی برای ورود آنان انجام داد.

■ بررسی‌های آماری نشان داد که اکنون عمده توجه به رشته‌های مهارتی در دوره متوسطه دوم معطوف به چند رشته خاص است. این مسئله نیازمند تدبیر برای هدایت دانش‌آموزان به سایر رشته‌هاست تا در آینده جامعه و بازار کار با انباشت و اشباع نیروی ماهر در چند رشته و کمبود نیرو در رشته‌های دیگر مواجه نشود و به اصطلاح ناترازی نیروی انسانی به وجود نیاید.

■ با توجه به آنکه مشارکت بخش غیردولتی در آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای می‌تواند بخش بزرگی از نیازهای زیرساختی این حوزه را برطرف کند، می‌توان سازوکارهای تشویقی و تسهیلات در نظر گرفته شده در قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی (مصوب ۱۳۹۵/۰۹/۱۴ مجلس شورای اسلامی) را به سمت این آموزش‌ها سوق داد.

■ تسریع در اجرای تکلیف بند «ث» ماده (۸۹) برنامه هفتم پیشرفت، از سوی وزارت آموزش و پرورش ضروری است. بر اساس این تکلیف، برنامه‌های درسی شاخه‌های مهارتی باید متناسب با نیازهای اقتصادی کشور، تحولات بازار کار و الزام‌های مهارت‌آموزی به‌روز شوند. در همین راستا، تنوع‌بخشی به مدل‌های هنرستانی و بازآفرینی محتوای رشته‌ها برای انطباق هرچه بیشتر با فرصت‌های واقعی اشتغال یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر به شمار می‌آید.

■ تدوین استراتژی توسعه صنعتی کشور را باید مقدم بر هرگونه گسترش آموزش‌های مهارتی دانست. چرا که آموزش نیروی ماهر اساساً باید تابعی از نیازهای بازار کار در آینده باشد و بازار کار در آینده را استراتژی توسعه صنعتی مشخص خواهد کرد. در صورتی که این مهم مورد غفلت قرار گیرد، در آینده‌ای نه‌چندان دور با سیل فارغ‌التحصیلان مهارتی مواجه خواهیم بود که یا بازار کار برای آنها مهیا نیست یا اشباع شده است که این اتفاق شکست سیاست امروز خواهد بود.



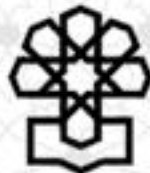
منابع و مآخذ



- [۱] قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۳-۱۴۰۷) مصوب ۱۴۰۳/۰۳/۰۱ مجلس شورای اسلامی.
- [۲] سالنامه‌های آماری وزارت آموزش و پرورش در سال‌های تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ و ۱۴۰۱-۱۴۰۲.
- [۳] برنامه زیرنظام تأمین فضا، تجهیزات و فناوری نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی مصوب (۹۳۳) جلسه شورای عالی آموزش و پرورش ۱۳۹۵/۰۳/۲۴.
- [۴] قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی مصوب ۱۳۹۵/۰۹/۱۴ مجلس شورای اسلامی.

گزیده سیاستی

بر اساس ماده (۸۷) قانون برنامه هفتم پیشرفت ۵۰ درصد دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه باید تا پایان برنامه در رشته‌های مهارتی تحصیل کنند، تحقق این هدف نیازمند تحلیل جمعیتی است. گزارش حاضر با پیش‌بینی جمعیت نیازهای کمی و کیفی این تکلیف را بررسی می‌کند.



مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی بازار نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ | صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۳۸۵۵ | پست الکترونیک: mirca@males.ir

وبسایت: rc.males.ir